

УДК 340.122 (075.8)

DOI 10.37749/2308-9639-2026-5(281)-4

Ф. П. ШУЛЬЖЕНКО,

завідувач кафедри теоретичної юриспруденції,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

доктор політичних наук, кандидат філософських наук, професор

ORCID: orcid.org/0000-0001-6880-1662

О. О. ГАЙДУЛІН,

професор кафедри теоретичної юриспруденції,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

доктор юридичних наук, кандидат філософських наук, професор

ORCID: orcid.org/0000-0002-1269-7007

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОВОРОТ: ВІД ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ДО ФІЛОСОФІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Стаття присвячена філософсько-правовому аналізу проблематики загальної методології сучасної правової науки з позицій юснатуралізму, що принципово протиставляється юридичному позитивізму. Результати філософських рефлексій навколо методологічних проблем переконують у тому, що якісно нова концептуалізація права зумовлює потребу у формуванні принципово нових світоглядних підходів до організації спеціалізованих правових досліджень. Автори дійшли висновку, що становлення нового світового правопорядку в сучасну епоху інформаційного суспільства має транснаціональний характер і тому він формується на засадах саме приватного, а не публічного права. Через це осмислення світоглядних засад трансформації права необхідно здійснювати в рамках саме такої системи, як філософія приватного права, що активно інституалізується на перетині юриспруденції та філософського знання та претендує на те, щоб з'ясувати природу сучасних глобалізованих відносин, їхніх суб'єктів та механізмів регулювання.

Ключові слова: теоретична юриспруденція, філософія права, юридичний позитивізм, філософія природного права, парадигма права, філософія приватного права, глобалізація, право інформаційного суспільства, методологія права.

Вихідною тезою цього дослідження є положення, що повноцінне наукове осмислення проблем сучасного права неможливе без з'ясування їхніх філософських підвалин. Масштабність філософсько-методологічних проблем і якісно нова концептуалізація права зумовлюють потребу у формуванні принципово нових світоглядних підходів до організації спеціалізованих правових досліджень.

Перш ніж аналізувати сутність світоглядного зламу у правосвідомості в умовах глобальних суспільних трансформацій, слід зауважити

принципову відмінність філософії від науки. Вона проявляється, зокрема, у співвідношенні суб'єктивного й об'єктивного, логічного й емпіричного обґрунтування, а також у переважанні раціональної неупередженості в науці й аксіологічної спрямованості у філософії [1, с. 38-52].

Водночас значення філософського знання не обмежується продукуванням вихідних аксіом чи інтелектуальних моделей. Його ключова роль полягає у формуванні парадигми мислення, яка визначає ментальні межі правопізнання та правозастосування.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Таким чином, філософія постає не різновидом позитивного знання, а особливою формою самореалізації людини. Це дійсно так, «бо мати власну філософію – це невід’ємне природне право кожної людини, а вибір способу філософствування – прояв фундаментальної свободи думки та совісті» [2, с. 9, 23]. Це, однак, не применшує її методологічної ваги для науки, що зумовлює необхідність звернення до неї як до вихідного пункту дослідження.

Варто також урахувувати, що філософські концепції не підлягають ні верифікації, ні фальсифікації. Як зазначав Карл Поппер у праці «Відкрите суспільство та його вороги» [3], жодна філософська система не може бути остаточно підтверджена чи спростована через зіставлення з об’єктивною реальністю [4, с. 169-171]. Отже, аналіз науково-правових проблем має розпочинатися зі з’ясування філософських засад відповідних теоретичних підходів, у межах яких здійснюється дослідження.

Порівняно з наукою, філософія має виразно персоналізований характер, що зумовлює широко залученість вітчизняних учених до філософсько-правових досліджень. Це закономірно, адже як правова дійсність привертає увагу філософів, так і будь-яка юридична проблематика неминуче підноситься до рівня філософських узагальнень. У такий спосіб поряд із відмінностями формується і внутрішня єдність науки та філософії. В українському науковому просторі цю проблематику розробляли філософи права, зокрема А. А. Козловський, М. І. Козюбра, М. В. Костицький. До вітчизняних дослідників, які в незалежній Україні різною мірою зверталися до філософсько-правової проблематики, слід віднести таких юристів та філософів, як: Бабкін В. Д., Бандура О. О., Баумейстер А.О., Вовк В. М., Гаврилюк Р. О., Головатий С. П., Гусарев С. Д., Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Дудченко В. В., Жоль К. К., Заінчковський М.Л., Костенко О. М., Кузнецов В. І., Луцький І. М., Максимов С. І., Мандрагеля В. А., Марченко О. В., Мащенко С. Т., Меленко С. Г., Павлишин О. В., Присукін С. І., Рабінович П. М., Рабінович С. П., Семко М. О., Симон Ю. С., Сливка С. С., Тищик Б. Й., Тихоміров О. Д., Цимбалюк М.

М., Чміль Б.Ф., Шаблевська І. Ю., Ященко В. А. і ще багатьох інших дослідників.

Водночас з’ясування філософсько-правових засад сучасного права не може бути здійснене виключно догматичним методом через аналіз законодавства, оскільки у позитивному праві відсутнє визначення як самої «філософії» так і прикметника «філософський». Спроби офіційного тлумачення, зокрема у судовій практиці, виявляють їх змістову обмеженість.

Показовою у цьому контексті є практика Європейського суду з прав людини. У справі «Кемпбелл і Коузенс проти Об’єднаного Королівства» Суд констатував, що поняття «філософський» не піддається вичерпному визначенню з огляду на багатозначність терміна «філософія». Відмовившись від крайніх тлумачень, Суд зосередився на з’ясуванні сутнісних ознак «філософських переконань» у контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5].

Зокрема філософські переконання підлягають захисту за умов, якщо вони: по-перше, є гідними поваги в демократичному суспільстві; по-друге, не суперечать людській гідності; по-третє, не порушують фундаментального права дитини на освіту. Такий підхід фактично унеможливує нав’язування єдиної обов’язкової філософії та гарантує плюралізм світоглядних позицій у правовій сфері [2, с.16].

Недосконалість подібних судових спроб визначення філософського знання зумовлена їхньою позитивістською каузальністю, тобто прив’язаністю до обставин конкретних справ, що унеможливує формування універсальних дефініцій.

Хоча кожна людина володіє власним філософським світоглядом, вироблення загальновизнаних понять належить до компетенції професійної спільноти. Саме в середовищі фахових філософів розгорнулася тривала дискусія щодо природи філософії права, у межах якої сформуливалися дві провідні позиції: перша трактує її як самостійну юридичну дисципліну з власним науковим статусом [6, с. 965-966], тоді як друга розглядає її як

складову соціальної філософії в ширшій системі філософського знання [7].

Оригінальне бачення цієї проблематики запропонував Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, який переосмислив предмет філософії права у площині традиції природного права. Цей підхід він обґрунтував у праці «Філософія права» (первісна назва – *Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse*, 1820), де поєднав ідеї природного права в цілісній концепції [8].

Показово, що в основному змісті цієї праці термін «філософія права» (*Philosophie des Rechts*) уживається лише двічі – у заголовку та передмові. Натомість Георг Вільгельм Фрідріх Гегель свідомо вибудовує терміно-систему, в межах якої принципово розрізняє два типи юриспруденції: (1) *philosophische Rechtswissenschaft* (філософська юриспруденція), яку подекуди позначають також як *theoretischen Rechtswissenschaft* (теоретична юриспруденція, у подальшому цей концепт був розроблений у творчості неокантіанця Рудольфа Штаммлера), та (2) *positiven Rechtswissenschaft* (позитивна юриспруденція). Обидва ці різновиди об'єднуються родовим поняттям *Rechtswissenschaft* – юриспруденції або правознавства. Водночас очевидно, що *philosophische Rechtswissenschaft* значно ближча до поняття *Philosophie*, яке в тексті використовується істотно частіше.

Гегель наголошує, що філософська юриспруденція (*philosophische Rechtswissenschaft*) «офілософлює» правознавство, інтегруючи його до складу філософії (*Die Rechtswissenschaft ist ein Teil der Philosophie*). Остання, на відміну від формалізованого знання, оперує не дефініціями, а поняттями – ідеями в процесі їх об'єктивації. Натомість *Rechtswissenschaft*, подібно до математики, належить до сфери формальної, розсудливої науки (*verständigen Wissenschaft*).

Отже, у гегелівській концепції філософія права не виходить за межі юридичної науки й водночас не розчиняється в абстрактній «чистій» філософії. Вона постає як *die philosophische Rechtswissenschaft*

– специфічна форма «філософської юриспруденції», тобто правознавства, піднесеного до рівня філософського осмислення. У вітчизняній традиції цей вислів нерідко неточно відтворюють як «філософська наука про право». Водночас гегелівське розуміння філософії права залишається домінантним серед представників української філософсько-правової школи, в центрі уваги яких перебуває проблема співвідношення права як основного механізму саморегуляції суспільства із законом [9, с. 27].

Автори статті обґрунтовано наголошують на необхідності забезпечення спадкоємності вітчизняної традиції філософії права [10]. Центральним імпульсом цього підходу постає ключове питання філософсько-правового знання – проблема первинності моралі чи права в його гранично широкому, засадничому розумінні, а також співвідношення права із законом як догматичною формою позитивного права. У відповідній монографії послідовно репрезентовано позицію природного права, яка принципово протистоїть філософії юридичного позитивізму.

Водночас уточнення загальної методології дослідження логічно впливає з аналізу провідних тенденцій, що визначають предметну спрямованість і спеціалізацію трансформацій права в умовах інформаційного суспільства. Його сутність полягає у виокремленні провідної ролі світоглядно-правової підсистеми – філософії приватного права, яка ґрунтується на визнанні визначального значення цивілістики для модернізації теоретичної, зокрема філософської, юриспруденції.

У цьому контексті показовими є праці О. О. Мережка, присвячені філософії міжнародного приватного права, а також науковий доробок Є. О. Харитонова і О. І. Харитонові. Підготовлена ними фундаментальна багатомна праця «Приватне право як концепт» (2018-2023) обґрунтовано розглядається як одна з наріжних у формуванні нового напрямку вітчизняних досліджень – філософії приватного права.

Дещо інша ситуація склалася у західній філософсько-правовій традиції, в рамках якої

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

філософія приватного права (Philosophy of Private Law) вже утвердилася як сталий напрям досліджень, тривалий процес генезису якого завершився лише наприкінці XX ст.

Давню традицію досліджень у сфері філософії приватного права має німецька юриспруденція, представлена роботами таких вчених, як: Adolf Reinach (1913), Franz Wieacker (1952), Reinhard Zimmermann (1996), Thilo Kuntz (2024), Johanna Croon-Gestefeld (2024) Lorenz Kähler (2024), а також французька філософія права, яка репрезентована у творчості Léon Duguit (1912), Jean-Louis Bergel (1942) та італійська школа правової філософії, заснована Gioele Solari (1872-1952).

Найбільше репрезентовані сучасні дослідження з Philosophy of Private Law в англо-американському правовому дискурсі. Щоправда, це частково зумовлено обмеженим використанням поняття Civil Law у цій культурній традиції. Однак найбільш істотним є насторожене ставлення англійських правників до амбіцій публічного права домінувати над правом приватним. Серед останніх доробків слід виокремити праці таких вчених як: Jules L. Coleman (1994), Benjamin C. Zipursky (2004, 2024), Peter Cane (2005); James Gordley (2006) William N. Lucy (2006), Michael Bryan (2007), Thilo Kuntz (2023), Paul B. Miller (2023), Lisa Van Alstyne (2023-2024), John C. P. Goldber g (2024), Paul B. Miller (2024), Andrew S. Gold (2024), Kevin Tobia (2024). Таким, що найчастіше цитується в англomовній літературі, слід визнати монографічне дослідження Вільяма Люсі (William N. Lucy), професора права в Даремському центрі етики і права в галузі природничих наук (CELLS) (Дарем, Велика Британія).

Помітними є зусилля у цьому напрямку іспаномовних дослідників Esteban Pereira-Fredes (2017, 2018, 2023) та Diego M. Papayannis (2018). Останнім часом розгорнуто дослідження філософії приватного права в Польщі: Adam Doliwa, Katarzyna Doliwa (2023).

Узагальнення світоглядних позицій та окремих думок цих вітчизняних та зарубіжних авторів дозволило сформулювати п'ять груп

аргументів, якими ускладнюється доцільність і можливість виокремлення цілісного вчення філософії приватного права, що актуалізується на сучасному етапі правової історії [11].

1. Розмежування філософії приватного права та філософії публічного права ґрунтується на тому, що вони є відокремленими філософськими системами і мають власні об'єкти і предмети.

Найбільш принциповими розбіжностями між публічним та приватним правом, що зумовлюють об'єктивні підстави розрізнення філософських систем цих двох базових масивів права, є наступні: (а). Головна вісь розмежування – за предметом правового регулювання – це відповідно принципи правової нерівності (публічне право) та рівності (приватне право); (б). За переважними методами правового регулювання – відповідно імперативний (публічне право) та диспозитивний (приватне право), крайньою формою якого є дискреційний метод або метод саморегулювання; (с). За характером правових приписів – відповідно заборонний публічно-правовий («робіть тільки те, що закріплено в законі») та дозвільний приватноправовий принцип («робіть усе, що не заборонено в законі») [2, с. 229].

Беручи до уваги стратегію «практичного перевороту» (М. І. Козюбра), вбачається, що в сучасній вітчизняній філософії права найбільш принципова відмінність між приватним та публічним правом об'єктивно пролягає саме у площині правореалізації.

2. Філософію приватного права доцільно визнати провідною системою щодо філософії публічного права й найбільш істотною теорією щодо загальної філософії права.

Так, відомий французький вчений-компаративіст Рене Давид (René David) свого часу довів, що теорії приватного права є історично первісними щодо доктрини публічного права. Якщо приватне право створювалося цивілістичною наукою і нею ж розвивається, то академічним юристам тривалий час займатися «публічним правом здавалося марним і водночас небезпечним», бо публічне право завжди перебувало під контролем державної влади. Саме цим пояснюється те,

що національні системи публічного права склалися в Європі лише після XVIII ст., і розробляли їх саме цивілісти за образом і подобою класичної теорії приватного права.

Останнім часом у західній юриспруденції надзвичайно актуалізуються теоретичні питання виявлення перспектив розмежування приватного і публічного права та їх конструктивного зв'язку [12]. При цьому вирішальна роль у переосмисленні кордонів між приватним правом і публічним правом відводиться саме філософським дослідженням у приватноправовій сфері [13]. Таким чином, вбачається, що питання про розмежування приватного і публічного права є визначальною турботою для філософії приватного права, а отже, саме тому кордони між обома областями часто переглядалися [14].

Дійсно, дуалістичні філософські системи є концептуально непослідовні – саме тому філософія права має ґрунтуватися не на «міждисциплінарній філософемі» [15], а на цілісній парадигмі саме приватного права, бо загальні теорії більш складних систем завжди є ключовими для з'ясування сутності систем простіших.

3. Щодо приватного права констатується специфічна, відмінна від публічного права, онтологія. Суть такої буттійності полягає в прямому, генетичному зв'язку між первісними суб'єктивними правами і похідними від них нормами об'єктивного права.

Якщо «приватне право» та «публічне право» розглядати як альтернативні філософські версії матеріально цілісної сфери правовідносин, то необхідно визнати, що головним, найістотнішим критерієм їх розмежування є правовий режим об'єктів цих відносин, або порядок допуску різних суб'єктів до цих об'єктів, який будується на принципах відповідно статусної рівності або нерівності цих суб'єктів [16, с. 37-41]. У цьому світлі стає зрозумілим головне смислове призначення виокремлення цих паралельних масивів права – служити концептуальною підставою належності певних правовідносин до відання відповідної юрисдикції або визначення предметної підсудності певної справи [17, с. 25].

Онтологічно приватне право – це «живе право» Ойгена Ерліха, «те, чого сторони дотримуються в реальному житті» [18, с. 9]. І хоча «живе право» (природне право) і «діюче право» (позитивне право) різняться, все ж саме перше визначає друге, бо саме «живе право» знаходиться у підґрунті організації державного, суспільного, економічного життя [18, с. 10]. Однак такий вплив може відбутися на постійній основі тільки тоді, коли буде сформована нова філософська, приватноправова по суті, парадигма.

4. Приватне право має своєрідну діалектику реалізації правових норм, де все більшого значення набуває не державне регулювання, а саморегулювання.

Якщо в публічному праві загальновизначальною є монополія державно-правового регулювання, то в приватному праві спостерігається стійка тенденція до розширення сфери саморегулювання в його гранично широкому розумінні як регулюючого впливу на суспільні відносини в певній сфері саме через самостійне, на власний розсуд (в межах закону) визначення правил, стандартів та принципів відповідної діяльності. При цьому найістотнішим аспектом саморегулювання вважається «установлення певних правил для учасників визначеного сегмента ринку, включаючи санкції за порушення цих правил, механізми вирішення конфліктів між учасниками ринку ...». Саме з цією метою «ними створюються спеціальні організаційні структури – саморегулівні організації, яким надаються певні повноваження, за допомогою реалізації яких здійснюється саморегулювання в тій або іншій сфері підприємництва» [19].

Такі саморегулівні тенденції зумовлюють необхідність формування унікальної системи практичної правової філософії, яка обґрунтовуватиме не тільки нормотворчість в процесі саморегулювання, а й механізм суддівської дискреції, що є характерним лише для приватного права.

До саме таких висновків наближається видатний український теоретик права і суддя Конституційного Суду України у відставці М. І. Козюбра у своїй новаторській монографії

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

«Практична філософія права» [1]. Хоча автор і не розмежовує принципово філософію приватного права і філософію публічного права, але його висновки про праксеологічність правової філософії найкраще підтверджується саме на цивілістичному матеріалі.

5. Приватне право має переважно конвенційну (гармонійну), а не статусну (змагальну) природу, що потребує спеціального філософського обґрунтування.

Дороговказним є вислів Генрі Джеймса Самнера Мейна (Sir Henry James Sumner Maine), відомого англійського юриста і вченого-цивіліста, який визначив: «Рух прогресивних суспільств сам по собі був рухом від статусу до контракту» (The movement of the progressive societies has hitherto been a movement from status to contract) [20, с. 182]. Сама ж угода як сутнісне ядро контракту, юридично оформлений консенсус прав та інтересів сторін свідчить про те, що саме соціальна гармонія є стрижневою ідеєю приватного права, його головне цілепокладення. Нині концепт права як гармонії прав та інтересів виявився найбільш актуалізованим у телеології арбітражного розгляду, де однією з провідних засад є принцип арбітрування, який переважно націлює не на вирішення спору на користь лише однієї сторони, а на укладення мирової угоди.

Висновки. Таким чином ми приходимо до висновку про те, що новий світовий правопорядок, який утворюється у сучасну епоху інформаційного суспільства, має транснаціональний характер і тому формується на

засадах саме приватного, а не публічного права. Через це осмислення світоглядних засад такої трансформації права необхідно здійснювати в рамках саме такої системи, як філософія приватного права, що активно інституалізується на перетині юриспруденції та філософського знання та претендує на те, щоб з'ясувати природу сучасних глобальних відносин, їхніх суб'єктів та механізмів регулювання.

Цей висновок має робочий (первинний) характер і у звільному сенсі є тимчасовим припущенням, що може істотно корегуватися в процесі вивчення порушеної проблематики.

Транснаціональний правопорядок об'єктивно тяжіє до приватноправових засад, що передусім обумовлено самою природою сучасних глобальних відносин. Проте повна відмова від публічного права є недоцільною, оскільки воно забезпечує захист публічних інтересів, легітимність і стабільність правового регулювання. Це означає, що найбільш когерентною є концепція збалансованого правопорядку, у якому приватне право відіграє провідну роль, а публічне – виконує коригуючу та гарантійну функцію.

Поглиблений аналіз правової природи транснаціонального правопорядку явно виходить за межі предмета даного дослідження, але наведені аргументи – достатні для визначення об'єктивних підстав подальшого остаточного доведення гіпотези про трансформацію філософсько-правового знання від загальної теоретичної юриспруденції до філософії приватного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козюбра М. І. Практична філософія права: Монографія. Київ: «ДУХ І ЛІТЕРА», 2024. 496 с.
2. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння : підруч. для вищ. військ. навч. закл. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
3. Карл Поппер Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. / Перекл. з англ. О.Коваленка. Київ: Основи, 1994. 444 с.
4. Шепетяк О. Карл Поппер і проблема наукової віри. Філософія гуманітарного знання: після Вільгельма Дільтея. Матеріали наукової конференції 16-17 жовтня 2009 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 169-171.
5. Campbell and Cosans v. the United Kingdom, nos. 751.1/76 and 7743/76, § 33, 25 February 1982, Series A no. 48, (1982) 4 EHRR 293. [Electronic resource]. Mode of access : hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57455.

6. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ.: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 965-966.
7. Присухін С. І. Філософія права: об'єкт, предмет і функції. Юридична наука № 7/2013. С. 97-103.
8. Hegel, G. W. F. Grundlinien der Philosophie des Rechts: Werke. Band 7, Frankfurt a. M. 1979, S. 11. Erstdruck: Berlin (Nicolai) 1820, vordatiert auf 1821. Permalink: zeno.org/nid/20009181148.
9. Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. Київ.: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
10. Рабінович С. П. Юснатуралізм у приватному праві (західноєвропейська традиція) : монографія /; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. Київ: [НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України], 2010. 136 с.
11. Крупчан О., Гайдулін О. Гармонія прав кожного – умова справедливості для всіх: ідейні засади нової філософії приватного права. Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво», 2025, Випуск 25. С. 7-16. URL: doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.1.
12. Adam Doliwa, Katarzyna Doliwa. Axiological and philosophical perspectives of distinguishing private law (against the back-ground of public law) Eastern European Journal of Transnational Relations V.7. N 2. 2023. P. 49-57.
13. John C.P. Goldberg and Benjamin C. Zipursky, The Place of Philosophy in Private Law Scholarship In: Methodology in Private Law Theory. Edited by: Thilo Kuntz and Paul B. Miller, Oxford University Press. 2024. P. 277-298. URL: doi.org/10.1093/oso/9780198885306.003.0012.
14. Pereira-Fredes, Esteban Philosophy of Private LaW. Encyclopedia of the Philosophy of Law and Social Philosophy, M. Sellers, S. Kirste (eds.), Springer Nature B.V. 2023. URL: doi.org/10.1007/978-94-007-6730-0_809-1.
15. Сировацький В. І. Міждисциплінарність філософії в правовому визначенні державного примусу Науковий вісник публічного та приватного права Випуск 6, том 2, 2018. С. 293-297.
16. Майданик Р. А. Цивільне право: загальна частина. Т. 1. Вступ у цивільне право. Київ.: Алерта, 2012. 472 с.
17. Гайдулін О. О. Інститут інтерпретації (ius interpretatio = law of interpretation) у 2-х т. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. Т. 1. 453 с.
18. Ерліх Євген. Інститут живого права. Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. Випуск 636. Правознавство. С. 5-134.
19. Добровольська В. В. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / В. В. Добровольська. Одеса, 2007. 225 с.
20. Maine H. J. S. Ancient Law, its connection with the early history of society and its relation to modern ideas, with an introduction and notes by Sir Frederick Pollock. 4th American from the 10th London edition. New York: Henry Holt and Co., 1906 URL: oll.libertyfund.org/titles/pollock-ancient-law.

REFERENCES

1. Koziubra, M. I. Practical Philosophy of Law: A Monograph. Kyiv: Dukh i Litera, 2024. 496 p. [in Ukrainian].
2. Gaydulin O. O. Philosophy of law. European paradigms of legal understanding: a textbook. Kyiv: The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, 2019. 436 pp. [in Ukrainian].
3. Popper, K. The Open Society and Its Enemies. Vol. 1. Translated from English by Kovalenko, O. Kyiv: Osnovy, 1994. 444 p. [in Ukrainian].

4. Shepetiak, O. «Karl Popper and the Problem of Scientific Faith». In: Philosophy of Humanitarian Knowledge: After Wilhelm Dilthey. Proceedings of the Scientific Conference, October 16-17, 2009. Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2009. Pp. 169-171. [in Ukrainian].

5. Campbell and Cosans v. the United Kingdom, nos. 751.1/76 and 7743/76, § 33, 25 February 1982, Series A no. 48, (1982) 4 EHRR 293. [Electronic resource]. Mode of access: hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57455.

6. Great Encyclopedic Legal Dictionary. Edited by Shemshuchenko, Yu. S. 2nd ed., revised and enlarged. Kyiv: Yurydychna Dumka Publishing House, 2012. Pp. 965-966. [in Ukrainian].

7. Prysukhin, S. I. «Philosophy of Law: Object, Subject, and Functions». Legal Science, No. 7/2013, pp. 97-103. [in Ukrainian].

8. Hegel, G. W. F. Grundlinien der Philosophie des Rechts: Werke. Band 7, Frankfurt a. M., 1979, S. 11. Erstdruck: Berlin (Nicolai) 1820, vordatiert auf 1821. Permalink: zeno.org/nid/20009181148.

9. Philosophy of Law: A Study Guide. By Bandura, O. O., Bublyk, S. A., Zainchkovskyi, M. L. et al.; edited by Kostytskyi, M. V., Chmil, B. F. Kyiv: Yurinkom Inter, 2000. 336 pp. [in Ukrainian].

10. Rabinovych, S. P. Jusnaturalism in Private Law (Western European Tradition): A Monograph. Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kyiv, 2010. 136 p. [in Ukrainian].

11. Krupchan, O., Gaydulin O. O. «Harmony of Everyone's Rights as a Condition of Justice for All: Ideological Foundations of a New Philosophy of Private Law». Collection of Scientific Papers «Private Law and Entrepreneurship», 2025, Issue 25, pp. 7-16. URL: doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.1. [in Ukrainian].

12. Adam Doliwa, Katarzyna Doliwa. Axiological and philosophical perspectives of distinguishing private law (against the background of public law). Eastern European Journal of Transnational Relations, Vol. 7, No. 2, 2023. Pp. 49-57.

13. John C. P. Goldberg and Benjamin C. Zipursky, The Place of Philosophy in Private Law Scholarship. In: Methodology in Private Law Theory. Edited by Thilo Kuntz and Paul B. Miller, Oxford University Press, 2024. Pp. 277-298. URL: doi.org/10.1093/oso/9780198885306.003.0012

14. Pereira-Fredes, Esteban. Philosophy of Private Law. In: Encyclopedia of the Philosophy of Law and Social Philosophy, M. Sellers, S. Kirste (eds.), Springer Nature B.V., 2023. URL: doi.org/10.1007/978-94-007-6730-0_809-1.

15. Syrovatskyi, V. I. «Interdisciplinarity of the Philosopheme in the Legal Definition of State Coercion». Scientific Bulletin of Public and Private Law, Issue 6, Vol. 2, 2018. Pp. 293-297 [in Ukrainian].

16. Maidanyk, R. A. Civil Law: General Part. Vol. 1. Introduction to Civil Law. Kyiv: Alerta, 2012. 472 p. [in Ukrainian].

17. Gaydulin O. O. The Institute of Interpretation (ius interpretatio = law of interpretation): In 2 Vols. Kyiv: Academician F. H. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 2020. Vol. 1. 453 p. [in Ukrainian].

18. Ehrlich, E. «The Institute of Living Law» Scientific Bulletin of Chernivtsi University, Issue 636: Jurisprudence, 2012. Pp. 5-134. [in Ukrainian].

19. Dobrovolska, V. V. Legal Foundations of State Regulation of Entrepreneurial Activity in Ukraine: PhD dissertation in Law (specialty 12.00.04 «Economic Law, Economic Procedural Law»). Odesa, 2007. 225 p. [in Ukrainian].

20. Maine, H. J. S. Ancient Law, its connection with the early history of society and its relation to modern ideas, with an introduction and notes by Sir Frederick Pollock. 4th American from the 10th London edition. New York: Henry Holt and Co., 1906. URL: oll.libertyfund.org/titles/pollock-ancient-law.

Shulzhenko F. P., Gaydulin O. O. The Methodological Turn: From General Jurisprudence to the Philosophy of Private Law.

The article is devoted to a philosophical and legal analysis of the general methodology of contemporary legal science from the standpoint of *jusnaturalism*, which is fundamentally opposed to legal positivism. The results of philosophical reflections on methodological issues demonstrate that a qualitatively new conceptualization of law necessitates the formation of fundamentally new worldview approaches to the organization of specialized legal research.

The authors conclude that the new world legal order emerging in the era of the information society is transnational in nature and is therefore shaped primarily by the principles of private rather than public law. Accordingly, the comprehension of the worldview foundations of this transformation of law should be carried out within the framework of the philosophy of private law, which is actively being institutionalized at the intersection of jurisprudence and philosophical knowledge and seeks to clarify the nature of contemporary global relations, their subjects, and mechanisms of regulation.

The arguments presented in the article are sufficient to establish objective grounds for substantiating the hypothesis of a transformation in philosophical and legal knowledge from general theoretical jurisprudence to the philosophy of private law.

Keywords: theoretical jurisprudence, philosophy of law, legal positivism, natural law philosophy, legal paradigm, philosophy of private law, globalization, law of the information society, methodology of law.